

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології
Центр психологічного діагностування та тренінгових технологій «Інсайт»
Лабораторія удосконалення майстерності майбутнього психолога
імені Анни Іванівни Кагальняк
Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного
реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів»
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Центр педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування
МОН України і НАПН України
Школа передового досвіду «Школа соціальних знань»

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

«SOFT SKILLS – НЕВІД'ЄМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ»

12 травня 2022 року

**Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології
Центр психологічного діагностування та тренінгових технологій «Інсайт»
Лабораторія удосконалення майстерності майбутнього психолога
імені Анни Іванівни Кагальняк
Центр соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного
реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів»
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Центр педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування
МОН України і НАПН України
Школа передового досвіду «Школа соціальних знань»**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ**

**«SOFT SKILLS – НЕВІД'ЄМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНИХ
СТУДЕНТІВ»**

**12 травня 2022 р.
м. Умань**

Редакційна колегія:

Сафін О. Д.

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини;

Поліщук О. Р.

доктор філософії, викладач-стажист
кафедри психології, координатор
Центру психологічного діагностування
та тренінгових технологій «Інсайт»
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини;

Чупіна К. О.

доктор філософії, викладач-стажист
кафедри психології, керівник Центру
соціально-освітньої інтеграції та
інклюзивного реабілітаційно-
соціального туризму «Без бар'єрів»
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини.

**Рекомендовано до друку
на засіданні кафедри психології
факультету соціальної та психологічної освіти Уманського
державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол №11/2 від 12 травня 2022 року)**

**Soft skills – невід’ємні аспекти розвитку та формування
конкурентоспроможності сучасних студентів:** матеріали науково-
практичного семінару (Умань, 12 травня 2022 р.) / [ред. кол. : Сафін О. Д. та
ін.]. Умань, 2022. 53 с.

До збірника увійшли матеріали науково-практичного семінару «Soft skills – невід’ємні аспекти розвитку та формування конкурентоспроможності сучасних студентів», яка відбулася 12 травня 2022 р. в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

© Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини, 2022

ЗМІСТ

Байда Світлана Петрівна	Креативність – запорука формування творчої особистості педагога	6
Вахоцька Ірина Олександрівна	Розвиток soft skills в умовах формування конкурентоздатності студентів педагогічних напрямків	10
Войтовська Алла Іванівна	Soft Skills як невід’ємні аспекти формування гендерної соціалізації	13
Горенко Мар’яна Вячеславівна	Soft skills майбутніх психологів у системі підготовки до здійснення професійної кар’єри	17
Діхтяренко Світлана Юріївна	Дипломатичність як важливий складник soft skills	19
Золотухіна Наталія Олегівна, Міщенко Марина Сергіївна	Проблема агресії як соціальний феном в психологічному дискурсі	24
Коляда Наталія Миколаївна, Кравченко Оксана Олексіївна	Ключові компетентності для життя у підготовці науково-педагогічних кадрів	26
Круглий Роман Віталійович, Міщенко Марина Сергіївна	Психологічна готовність вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами як умова його ефективності	30
Макарова Юлія Олександрівна, Міщенко Марина Сергіївна	Професійне самовизначення як фактор формування особистості	33
Поліщук Олена Романівна	Формування гнучких умінь (soft skills) у процесі викладання психологічних дисциплін на основі сучасних інтегрованих технологій	36
Ригас Олена Олександрівна, Міщенко Марина Сергіївна	Психологічні особливості рефлексії майбутніх психологів	38

Столярова Олена Михайлівна	Соціальні навички (soft skills) як основа формування мотиваційної готовності здобувачів вищої освіти до професійної діяльності	40
Тищенко Вікторія Василівна, Міщенко Марина Сергіївна	Психологічна природа життєстійкості особистості та умови її формування	44
Шеленкова Наталія Леонідівна	Розвиток складових особистості у професійній підготовці	47
Шинкарук Інна Петрівна, Міщенко Марина Сергіївна	Формування психоемоційне здоров'я студентів	49
Яловенко Вікторія Вадимівна, Міщенко Марина	Аналіз теоретичних підходів до вивчення комунікативних властивостей особистості	51

*Байда Світлана Петрівна
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

КРЕАТИВНІСТЬ – ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Трансформаційні процеси, які відбуваються в галузі освіти, потребують від педагогічної спільноти дієвого потенціалу таких особистостей, які вміють нестандартно мислити, знаходять неочікувані рішення в критичних ситуаціях, вигідно відрізняються від колег по роботі, цікаві співрозмовники, мають почуття гумору.

В інформаційному суспільстві зростає потреба в особистості, яка інтуїтивно відчуває, що потрібно для створення нової ідеї, для вирішення складного завдання, зможе придумати принципово нове або розібрати і скласти по-іншому вже звичне, діяти усупереч поширеним стереотипам або знайти спосіб поглянути на статичні системи динамічно.

У педагогіці і психології питання розвитку креативності займає особливе місце. Психологічні засади розвитку творчих здібностей досліджували у працях вітчизняних та зарубіжних авторів: Г. Айзенка, Д. Б. Богоявленської, Л.С. Виготського, В. Н. Дружиніна, А. Н. Леонтьєва, Дж. Рензулі, К. Роджерса, С. Л. Рубінштейна, Р. Стернберга, Дж. Фельдхьюзеан та інших науковців. Здібності як творчий продукт розглядаються у працях Р. Арнхейма, Ф. Вільямса, Д. Тейлора, Р. Стернберга, Дж. Гілфорда, Е. П. Торренса.

Творчі здібності як особистісна риса яку містять дослідження А. Адлера, Р. Кеттелла, А. Маслоу, Г. Олпорта. Термін «креативність» – творчий потенціал індивіда, його здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми. Креативного індивіда зазвичай відрізняє інтерес і підвищена чутливість до всього складного, незвичного, відкритість до нового досвіду, вміння вбачати

проблеми в тому, що іншим здається тривіальним і зрозумілим, самостійність поглядів та оцінок, непідлеглість стереотипам, відкритість до різних ідей, у тому числі і взаємовиключних, а також здатність дивуватись і захоплюватись [2].

Ці вміння можуть характеризувати як особистість в цілому, так і її окремі сторони, продукти діяльності. Більшість дослідників схиляються до того, що природа творчості єдина, а тому і здатність до творчості є універсальним умінням, яке не залежить від вікових особливостей.

Креативність розглядається, зазвичай, з трьох сторін: як процес творчості, як його продукт і як властивість особистості. Цей термін тісно пов'язаний з теорією Д. Гілфорда, у якій дослідник уперше запропонував параметри, що визначають творчість, які можна оцінити за допомогою певних методів. На думку автора, параметрами креативності є оригінальність, швидкість, гнучкість [3].

Нині до параметрів креативності, що впливає на формування особистості науковці відносять:

Творчу продуктивність – швидкість творчого мислення і визначається загальною кількістю нових ідей на одиницю часу. Що вища творча продуктивність людини, то більше нових ідей вона готова створювати. Розвивається креативна швидкість з досвідом: завдяки розумінню алгоритмів генерування нових ідей та практиці застосування цих алгоритмів.

Оригінальність – незвичайність підходу до вирішення завдань і визначається кількістю оригінальних креативних рішень. Оригінальність – несхожість на інших, тому залежна від зовнішнього середовища. Щоб її розвинути, цікавтеся підходами, що використовуються в інших дисциплінах та спробуйте імплементувати у своїй діяльності.

Гнучкість – здатність пропонувати творчі рішення, засновані на різних алгоритмах або з різних областей знань. Гнучкість мислення дозволяє виявляти раніше не використовувані ознаки об'єкта і, аналізуючи їх, вирішувати проблему. У людини може бути висока творча продуктивність, однак всі її ідеї

є однорідними. Щоб розвинути гнучкість, дізнавайтеся факти з різних дисциплін і опануйте різні методи створення і перевіряння ідей на практиці.

Складність – пропрацьованість запропонованих ідей. Важливо, щоб креативність людини була логічною, обґрунтованою. Наприклад, педагог повинен створювати нові методичні прийоми із здобувачам освіти, що допоможуть розв'язати певне питання. Фактично, складність креативного мислення – вміння оцінити життєздатність ідей [2].

Вітчизняні і зарубіжні науковці до переваг креативності відносять: креативність допомагає вирішувати існуючі проблеми, адже саме хороша ідея здатна допомогти знайти вихід з тупикової ситуації; креативне мислення підштовхує особистість знаходити самі незвичайні шляхи розвитку; креативність робить життя нескінченно різноманітним; креативність дозволяє реалізувати творчий задум; креативність допомагає знайти шляхи для самореалізації [2].

Проти поняття «креативність», виступають дослідники Р. Стернберг та Є. Григоренко які вважають, що це не виключна здатність до творчості, а особистісна позиція, що визначає можливість творчих досягнень людини. Творчість розглядається в цьому випадку як характеристика особистості, її стилю життя, відносин зі світом, оскільки вимагає не тільки незвичайного бачення, але і завзятості у втіленні задуманого. У цьому випадку гнучкість мислення проявляється в доцільному варіюванні способів дії, в легкості перебудови вже наявних знань і переходу від одного виду діяльності до іншого, в зміні інтерпретації властивостей об'єкта з якісним його перетворенням при вирішенні розумової задачі [3].

Цілком очевидно, що у період стрімкого розвитку штучного інтелекту та поширення ІТ-технологій, для педагогів важливою умовою особистого розвитку є підтримка творчих здібностей та самореалізація природних задатків, адже могутність держави визначається насамперед кількістю висококваліфікованих спеціалістів, що творчо ставляться до своєї справи,

здатні своєю працею сприяти успішному розвитку освіти, науки, техніки та мистецтва.

Виходячи з цього, креативність педагога проявляється в таких уміннях: прогнозувати результати діяльності (навчально-організаційні вміння); працювати з зоровими опорами; перетворювати інформацію на спосіб діяльності; формулювати запитання проблемно-пошукового зразка; виділяти смислові елементи та висловлювання; ущільнювати й розгортати інформацію; застосовувати аналіз і синтез при опрацюванні інформації та визначенні способів її кодування; встановлювати зв'язки між новими та засвоєними знаннями; переносити знання й способи діяльності у нову ситуацію (навчально-інформаційні вміння); уявляти, моделювати, комбінувати, перетворювати (навчально-інтелектуальні та творчі вміння); оцінювати відповідність обраних засобів завданням роботи (контрольно-оцінні вміння) [1].

Креативність для педагога – це врівноваженість, сміливість поглядів, терпимість до оточуючих, адже вони знають, що кожна людина бачить світ по-своєму. На думку видатного педагога В. Сухомлинського, для того, щоб бути цікавим учителем, необхідно турбуватися про те, щоб вашим учням було що у вас відкривати. Працюючи в атмосфері творчості, педагог удосконалює себе і навколишній світ. Творчість – це позитивне мислення та одна із головних умов професійної компетентності педагога.

Використовуючи власні креативні здібності вчитель змінює парадигму навчання, вміло запроваджує в освітньому процесі сучасні методи і прийоми навчання, розширює коло власних нових ідей (для поліпшення якості навчання учнів та самовдосконалення), формує особистість в цілому. Будь-яке творче заняття допомагає педагогу знаходити особистісний сенс і досягати власні цінності.

Список використаних джерел

1. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Гриненко Ігор Васильович;

Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Т., 2008. 20 с.

2. Креативність – головна якість людини в 21 столітті. URL: <https://creativecountry.org/aboutcreate/> Курс з креативності. URL: <https://doc-0s-00-apps>

3. Николаева Н.И. Психология детского творчества. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=48084&p=4#gl_6

*Вахоцька Ірина Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

РОЗВИТОК SOFT SKILLS В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ НАПРЯМКІВ

Одне з актуальних завдань сучасного суспільства можна визначити як підвищення конкурентоспроможності країни за рахунок розвитку професійних фахівців. У зв'язку з розвитком інноваційних технологій, методів організації навчального процесу, сучасний ринок праці вимагає висококваліфікованих співробітників, що відрізняються на тлі інших не лише рівнем професійних компетенцій, а й розвиненими особистісними якостями. На сьогоднішній день основні цілі та завдання освітніх закладів зводяться до забезпечення якісної підготовки студентів як майбутніх спеціалістів в умовах високої конкурентності. На сучасному ринку праці потрібні універсальні випускники, розвинені в різних сферах діяльності, здатні до швидкої адаптації, які вміють переключатися з одного виду діяльності на інший [1, 2]. Зараз відзначають значущість розвитку softskills для досягнення конкурентоспроможності студентів на ринку праці, визначаючи дані навички як один з нових треків світу, що динамічно змінюється. Серед основних необхідних компетенцій

випускників можна виділити такі вміння: швидко знаходити рішення у нестандартних питаннях, легко підлаштовуватися на шлях нових технологій викладання, оперативно освоюватися в умовах освітнього простору, гармонійно взаємодіяти з суб'єктами освітнього процесу, бути організованим та мотивованим до активної навчальної діяльності.

В даний час професія педагога набирає популярності на ринку праці. Суспільству необхідні фахівці в освітній сфері, від яких вимагається великий набір професійних умінь та розвинена система softskills. Це вимоги сучасних роботодавців, де педагогічним вишам, у свою чергу, потрібно вирішувати проблему формування даних компетенцій у студентів.

Проблема розвитку softskills за останні кілька років була широко висвітлена низкою наукових діячів, серед яких Н.В. Жадько, М.А. Чуркіна, Д. Татаурщикова, Є. Гайдученко, О. Марушев, О.Л. Чуланова, В. Шіпілов, Т.А. Яркова, О. Абашкіна, І. Канардов, Ю. Портланд та інші.

Д. Татаурщикова вважає, що softskills – це особисті якості, навички, вміння людини, які сприяють підвищенню її взаємодії з оточуючими людьми ефективності трудової діяльності. Інше визначення дає О. Сосницька, вважаючи, що softskills це вміння та навички не в галузі певних професій, а загальнолюдські якості. Т.А. Яркова наголошує на необхідності креативних, активних та творчих людей, здатних долати кордони. Серед основних «м'яких» навичок виділяє активність, вміння обробляти інформацію, прагнення самовдосконалюватися тощо. І. Мілевські вважає самовдосконалення та індивідуальний розвиток головними факторами успішності людини, без якого шанс досягти успіху наближається до нуля. Подібної думки і автор О. Абашкіна, яка вважає, що без розвитку «гнучких» навичок «... навіть найкращий професіонал не зможе досягти гарного результату...» [3].

Soft skills – це широкий спектр неспеціалізованих надпрофесійних умінь та навичок, необхідних для формування конкурентоспроможності студентів шляхом розвитку таких процесів, як продуктивність та участь особистості у навчальній чи робочій діяльності. Іншими словами, це широкий спектр умінь,

не пов'язаних із певною предметною областю чи конкретною спеціалізацією. Відмінною особливістю м'яких навичок є орієнтація на розвиток універсальних компетенцій, прояв яких не продемонструвати наочно.

Нині випускники педагогічних вузів зіштовхуються з так званою перешкодою предметності, тобто. страхом помилитися у виконанні своїх обов'язків через низьку практичну спрямованість освітніх установ. Існує розрив між освітньою практикою та вимогами роботодавців. У зв'язку з чим акцент на розвиток «гнучких» навичок у студентів стає найбільш актуальним. На думку Ю.М. Давлетшина та А.І. Івоніної наявність розвинених «гнучких» навичок викликає «пильна увага роботодавців прийому працювати і формуванні моделі компетенції конкретних посад». ВНЗ мають бути спрямовані на реалізацію проектної діяльності, навчаючи студентів прогнозувати, аналізувати та самоосвіти. Розвиток у студентів «м'яких» навичок – основний фактор просування своєї індивідуальної траєкторії профстановлення. О.В. Барінова акцентує увагу на тому, що розвиток soft skills – це можливість додаткового зв'язку.

Актуалізація ролі softs kills передбачає встановлення ступеня їх розуміння та освоєння студентами, а також визначення основних напрямів формування як у навчальному процесі, включаючи зміну структури навчальних планів, і у позанавчальній діяльності. Бути конкурентоспроможним випускником означає відповідати актуальним професійним вимогам, відповідати цінностям та мотивам роботодавця. Вимоги сучасних роботодавців не обмежуються наявністю великої кількості теоретичних знань. Ринок праці вимагає універсальних педагогів із розвиненими «гнучкими» навичками, до яких належать: критичне мислення, універсальність, відповідальність, комунікативність, управлінські здібності та ін.

Список використаних джерел

1. Бацунов С. М., Дереча І. І., Кунгурова І. М., Слізкова Є. В. Сучасні детермінанти розвитку softskills. *Науково-методичний електронний журнал «Концепт»*. 2018. №4. С. 198–207.

2. Бистрова Н.В., Коняєва Є.А., Царапкіна Ю.М., Циплакова С.А. Інноваційна діяльність для формування професійно-педагогічної компетентності студентів вузу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2018. № 61–4. С. 48–51.

3. Бистрова Н.В., Хижна А.В., Ємеліна А.В., Сундєєва М.О. Основні засади функціонування та розвитку виховної системи загальноосвітньої організації. *Кіровоградський науковий журнал*. 2017. Т. 6. №4 (21). С. 25–28.

*Войтовська Алла Іванівна
доктор філософії, викладач кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

**«SOFT SKILLS» ЯК НЕВІД'ЄМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
(на прикладі Гендерного центру
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини)**

Саме освіта як одна з найважливіших соціальних інституцій виконує функції передачі та поширення знань, умінь, цінностей, ідеалів і норм від одного покоління до іншого, спроможна закласти теоретичні та практичні засади для гендерної соціалізації студентської молоді. Невід'ємним компонентом побудови сучасного демократичного толерантного суспільства є впровадження принципу гендерної рівності у всі сфери життєдіяльності, в тому числі, в освіту.

Гендерний центр в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створено з метою впровадження гендерної просвіти шляхом надання науково-практичної допомоги викладачам та студентам щодо

впровадження ідей гендерної культури та гендерних підходів у навчально-виховний процес.

Завданнями Центру є: розробка та впровадження гендерного освітнього компоненту діяльності університету; надання інформаційних, тренінгових та просвітницьких послуг у сфері гендерної рівності та гендерних підходів студентам (особлива увага студентам з інвалідністю) та викладачам факультету; проведення гендерних досліджень спільно із іншими Центрами та студентами; створення інформаційної бази з гендерної проблематики; організація науково-дослідницьких, науково-організаційних та виховних заходів, спрямованих на дослідження, вивчення та поширення гендерної компетентності в університетському середовищі та місті через університетські та міські ЗМІ.

З метою розробки та впровадження гендерного освітнього компоненту у процесі підготовки майбутніх фахівців психологічної служби та соціальної сфери впроваджено практико-орієнтований зміст навчального матеріалу з питань гендеру. Адже для соціальної роботи та психології ключовими виступають принципи захисту прав людини і соціальної справедливості. Соціальні працівники та психологи виступають агентами змін у житті окремої людини, сім'ї, громади, відтак агентами змін у суспільстві. Разом з тим, у ході професійної діяльності вони намагаються виключити будь-які форми дискримінації, у тому числі за ознакою статті, від чого залежить перспективи антидискримінаційного соціального обслуговування, соціальної справедливості і соціального розвитку.

Відтак, гендерний мейнстрімінг посідає важливе місце у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери як формування стійкої професійної компетентності пошанування суб'єктності, життєстійкості особи, без огляду на її статеву належність, а також здатності реалізовувати основні положення міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері захисту прав та гідності людини. У цьому відношенні: розроблено навчальну дисципліну «Гендерна соціалізація», яка пропагує ідею соціально-

психологічної рівноваги статей та взаємозамінності гендерних ролей, повноти розвитку індивідуальності, гармонійної цілісності особистості незалежно від її статевої належності; розроблено і апробовано є тренінгові програми: «Підготовка студентської молоді до сімейного життя», «Містерія жіночності», «Права людини та гендерна рівність», «Толерантне ставлення до представників ЛГБТ-спільноти»; організовано роботу науково-дослідного гуртка «Марс-Венера». Де студенти займаються дослідженням принципів гендерної рівності, контроль за дотриманням прав жінок, розвиток гендерної грамотності; здійснено гендерну експертизу навчальних посібників з історії соціальної роботи як освітнього компонента у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників. Аналіз навчальних посібників здійснювався у формі гендерної експертизи, яка має на меті віднайти у текстових та позатекстових (ілюстрації, методичний апарат, апарат орієнтування) матеріалах підручника вияви дискримінації за ознакою статі (гендерні стереотипи, андроцентризм, сексизм тощо) та надати рекомендації щодо їх усунення. Робочими одиницями аналізу виступали гендерні персонажі, а також спрямованість соціальної політики і форми соціальної роботи, висвітлення яких тим чи іншим чином торкаються питання гендеру. Презентація гендерної тематики аналізувалася в аспектах не лише наявності тематики, але й замовчування про неї.

Систематично організовуються науково-дослідницькі, науково-організаційні та виховні заходи, спрямовані на дослідження, вивчення та поширення гендерної компетентності в університетському середовищі та місті через університетські та міські ЗМІ:

Відродно, що Гендерний центр увійшов до Всеукраїнського осередку центрів гендерної освіти України.

Сучасні трансформації в освіті передбачають, що поряд із здобуттям професійних компетентностей у студентів мають бути сформовані життєві навички «soft skills». Стратегічні цілі у сфері освіти визначають підходи до діяльності закладів освіти всіх рівнів, де значна роль відводиться формуванню

життєвим навичкам, які сприяють успішній соціальній адаптації дітей та молоді в реальних умовах життєдіяльності.

У цьому контексті розроблено навчальний посібник «Актуальні проблеми соціальної роботи з жінками», а також навчальні дисципліни «Історія інклюзивної освіти», «Діти з особливими потребами та організація їх навчання», «Корекційно-реабілітаційні служби», «Стандартизоване оцінювання та диференційоване викладання в інклюзивному просторі». Виявлено у студентів чітке уявлення про поняття «гендер», «гендерна соціалізація», «гендерна рівність».

Студенти розуміють необхідність поступового подолання окремих гендерних стереотипів. Виявлено спрямованість на позитивне ставлення до себе як представника певної статі, на ставлення до чоловіка та жінки як цінності. Студенти розуміють особливості гендерної та статевої ідентичностей людини. Виявлено активну участь студентів з особливими освітніми потребами у суспільній діяльності гендерної спрямованості (круглі столи, тренінги, конкурси, семінари тощо); систематичний прояв у поведінці гендерно-збалансованих відносин між статями у студентському середовищі; сформовану цілісну модель поведінки, яка спирається на ідею гендерної рівності.

Гендерний Центр співпрацює із Управлінням праці та соціального захисту в м. Умань, Уманським районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відділом у справах сім'ї та молоді Уманської міської ради, Відкритим міжнародним університетом «Україна», Міжнародним благодійним фондом «Воля», благодійною організацією «Сучасне село та місто», фундацією «Добра воля» (м. Краків, Республіка Польща).

Список використаних джерел

1. Факультет соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%b0/%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%be%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%b>

[b% d1% 96% d0% b4% d0% bd% d1% 96% d1% 86% d0% b5% d0% bd% d1% 82% d1% 80% d0% b82% /% d0% b3% d0% b5% d0% bd% d0% b4% d0% b5% d1% 80% d0% bd% d0% b8% d0% b9% -% d1% 86% d0% b5% d0% bd% d1% 82% d1% 80% /](#) (дата звернення 29.04.2022).

*Горенко Мар'яна Вячеславівна
здобувачка третього (аспірантського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства значно зростають вимоги до набутих знань, умінь та навичок майбутніми фахівцями у закладі вищої освіти. Це пов'язано з глобальними світовими трендами розвитку освіти, економіки та бізнесу: глобалізацією, широким розповсюдженням цифрових технологій тощо. Такі тенденції приводять до того, що компетенції, отримані в ЗВО, можуть швидко втрачати актуальність та потребувати постійного оновлення. Тому soft skills стають необхідними, так як дозволяють більш ефективно здійснювати професійну кар'єру.

Питання розвитку soft skills як важливої складової конкурентоспроможності майбутнього фахівця розглянуті у дослідженнях О. Глазунової, Т. Волошиної, В. Корольчук, Н. Длугунович, І. Зайцевої, К. Коваль, О. Кохан, І. Паславської та інших.

Soft skills – це соціологічний термін, що належить до коефіцієнта емоційного інтелекту людини; набір рис особистості, соціальні навички, комунікативні здібності, особисті звички, дружелюбність і оптимізм [1, с. 239].

Специфіка діяльності психолога обумовлює те, що його особистісні якості на рівні з професійними, є одним із основних інструментів впливу на клієнтів та

чинником, що визначає ефективність професійної діяльності. Така професія потребує насамперед особистісної роботи: вирішення власних суб'єктивних проблем, розвиток саморефлексії, усвідомлення своїх особистісних, моральних, культурних і когнітивних цінностей, розвиток уміння керувати власними емоційними реакціями та адекватно реагувати на дію стресогенних чинників.

Сутність підготовки майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри полягає у тому, щоб ті знання, уміння й навички, які здобувають у ЗВО, стали для них особистісно-значущими. Тільки тоді вони обумовлюють формування у майбутнього психолога цілісного наукового світогляду та творчої ініціативи, які стають його індивідуальними якостями та властивостями майбутньої професійної діяльності.

Враховуючи специфіку професійної кар'єри психологів, на нашу думку, одними із найважливіших soft skills є комунікативні навички, навички особистої ефективності, гнучкість мислення, креативність, критичне мислення (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Зміст soft skills майбутніх психологів

Soft skills	Зміст
Комунікативні навички	Здатність до ефективною комунікації з колегами, клієнтами, міжособистісного спілкування. Найважливіше значення має використання комунікативних навичок в роботі з клієнтами, для якої важливим є включене активне слухання, вміння правильно задавати питання тощо.
Навички особистої ефективності	Вміння бути активним та інноваційним, постійно працювати над власним саморозвитком та самовдосконалюватися, здатність до постановки індивідуальних цілей та свідоме прагнення до їх досягнення.
Гнучкість мислення	Здатність швидко реагувати на чинники зовнішнього середовища, знаходити варіанти вирішення складних ситуацій, вміння паралельно обдумувати кілька ідей, змінювати шаблони та алгоритми мислення.
Креативність	Здатність проявляти творчість в професійній діяльності, створювати нові конкурентоспроможні ідеї для досягнення успіху в кар'єрі.
Критичне мислення	Вміння обробляти, аналізувати та усвідомлювати існуючу інформацію, оцінювати її з точки зору обґрунтованих критеріїв, використання отриманих результатів для вирішення складних ситуацій.

Таким чином, аналіз теоретичних аспектів досліджуваної теми показав, що цілеспрямоване формування soft skills для майбутніх психологів є об'єктивною вимогою сучасного ринку праці та буде позитивно впливати на розвиток готовності до здійснення професійної кар'єри. Формування soft skills є особливо важливим для майбутніх фахівців в галузі психології, адже це ті навички, володіння якими дозволяє їм досягти успіху у майбутній професійній діяльності, допомагає максимально реалізувати себе в сучасному світі.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є емпіричне дослідження форм та методів формування soft skills у майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6. С. 239–242.
2. Паславська І. Розвиток у студентів «soft skills» у процесі вивчення іноземної мови як необхідний компонент конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 3 (334). 2020. С. 196–204.

Діхтяренко Світлана Юріївна
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ДИПЛОМАТИЧНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК SOFT SKILLS

Важливим складником іміджу сучасного фахівця, крім професійних навичок, є soft skills, тобто «м'які навички». Останнім часом ці навички все

частіше роботодавці включають в перелік вимог до кандидата практично на кожну вакансію. Сьогодні цінним є той працівник, який здатен до саморозвитку, вміє працювати в команді, знаходити нестандартні рішення, долати професійні труднощі, не втрачаючи темпів розвитку, володіє «м'якими» (гнучкими) навичками. «М'які» навички (soft skills) допомагають особистості успішно взаємодіяти з іншими. Soft skills дають змогу людині бути успішною незалежно від специфіки професійної діяльності чи сфери, в якій вона працює. Формування soft skills є об'єктивною вимогою сучасного ринку праці і важливим завданням щодо формування конкурентоспроможного фахівця. Це питання є надзвичайно актуальним на етапі професійної підготовки фахівця у закладі вищої освіти.

«М'які» навички є комплексом неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну професійну діяльність, високу її продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою. Узагальнений перелік soft skills представлено таким чином: комунікативні навички; навички роботи в команді; управління часом (навички тайм-менеджменту); гнучкість, адаптивність та здатність змінюватися; лідерські якості; особистісні якості (здатність планувати й керувати своєю кар'єрою, креативне і критичне мислення, емоційний інтелект, етичність, чесність, терпіння, наполегливість, впевненість в собі, повага до інших, стресостійкість), навички самоорганізації діяльності, вміння працювати з інформацією, пунктуальність, здатність бути дипломатичним, здатність вирішувати складні професійні завдання, дружлюбність, позитивність, ситуаційна обізнаність, відповідальність.

Важливим гнучким умінням є дипломатичність – здатність підбирати слова, що мають лише позитивний відтінок, передають сенс глибокої поваги, захоплення, довіри, вигідного співробітництва. Дипломатичність дозволяє обернути будь-яку суперечку в привід для бесіди за столом переговорів, в ході якої обов'язково кожна сторона отримує певні вигоди для себе.

Дипломатичність – це риса всебічно розвиненої, зрілої особистості, яка володіє високим інтелектом. Справжній дипломат не ховається від проблем, а вирішує їх по-діловому, наводячи переконливі доводи і поважаючи протилежну сторону.

Природне чарівність є фундаментом для мистецтва дипломатії. Людина, яка прагне оволодіти ним, повинна не просто бути приємною і ввічливою у повсякденному житті, їй необхідне глибоке знання психології спілкування. Професіонал домагається мети без найменшого тиску, відчуваючи співрозмовника. Такий навик важливий для будь-якого професіонала, а особливо для майбутнього психолога.

У дипломатичність часто вкладають не зовсім правильний сенс, вважаючи, що дипломатичність – це догодити всім, вміння тримати свою думку при собі і не висловлювати її оточуючим. Однак дипломатична людина – це та, яка вміє оцінювати ситуацію перед тим, як висловитися і почати діяти. Дипломат не проявляє поспіху і пригнічує самовпевненість з допомогою міркування. Це тактовна людина, здатна об'єктивно оцінювати події і має розвинене почуття міри. Така людина вміє бути стриманою навіть у найважчих ситуаціях.

Дипломатична поведінка зміцнює ділові та особисті зв'язки. Вона допомагає обернути будь-який конфлікт в тему для переговорів. При цьому переговори будуть взаємовигідними.

Дипломатична людина – це майстерний психолог. Багато чого зможе домогтися такий професіонал, що володіє тонким розумінням співрозмовника, умінням знайти необхідний до нього підхід, переконати його в своїй правоті, причому таким чином, що опонент буде вважати – до таких висновків він дійшов самостійно. Своєї мети людина, що має дипломатичну поведінку, досягає без найменшого тиску на співрозмовника. Причому фахівець з якостями дипломата вміє правильно не тільки побудувати діалог, але і вести листування.

Щоб розвинути навички дипломатичної поведінки, слід дотримуватись наступних рекомендацій:

- не приймайте конфлікти на особистий рахунок. Спокій – запорука дипломатичної поведінки. Спробуйте зрозуміти, чим викликане невдоволення опонента і запропонуйте взаємовигідне рішення. Дійте в інтересах справи, а не на користь особистих амбіцій;

- уникайте поспішних висновків. Не провокуйте конфлікт до того, як з'ясували мотивацію опонента. Відчуйте, що рухає співрозмовником, і тільки після цього вибудовуйте діалог. Так ви уникнете конфлікту і зміцните свою репутацію розважливої людини;

- не допускайте двозначності. Виключіть з мови вирази, які допускають подвійне трактування. Оперуйте точними фактами і перевіреною інформацією. Якщо ви недостатньо знаєте співрозмовника, уникайте іронічних інтонацій і жартівливих виразів;

- не впадайте у відчай в разі невдачі. Реакція співрозмовника не завжди відповідає нашим очікуванням. Негативний результат – джерело інформації для аналізу.

Дипломатична людина здатна витягти користь з конфліктної ситуації і знайде взаємовигідне рішення. Ніхто не стає дипломатом з народження. Це тонке мистецтво дається з великими труднощами, але допомагає все життя. Знайти спільну мову можна з будь-якою людиною. Слід зробити це щиро, і колеги стануть одностайними, а керівництво допоможе розвитку кар'єри.

На формування soft skills студентів – майбутніх психологів орієнтоване використання елементів психологічного тренінгу на практичних заняттях з «Психології сплідкування» (виконання психомалюнків, психологічні ігри і вправи, розігрування рольових ситуацій, методи невербальної взаємодії, вправи-релаксації, використання притч та інші). Важливе значення має і залучення здобувачів до участі у тренінгах особистісно-професійного зростання, антистрестренінгах, тренінгах антивигорання, які проводяться у Центрі психологічного діагностування та тренінгових технологій «Інсайт», що

функціонує на факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Діяльність тренінгової групи спрямується на пізнання сильних і слабких сторін майбутніх психологів; формування навичок продуктивного спілкування і конструктивного вирішення конфліктів; розвиток готовності до самозмін і саморозвитку; формування вмінь знаходити власні ресурси у складних ситуаціях професійної взаємодії, швидко адаптуватися до нових швидко змінюваних умов життя і професійної діяльності; формування індивідуального стилю спілкування, опанування методами і прийомами саморегуляції емоційного стану.

Отже, soft skills однаковою мірою потрібні як для повсякденного життя, так і для професійної діяльності. «М'які» навички необхідні для продуктивної роботи і кар'єрного зростання. Уміння розв'язувати складні професійні проблеми, протистояти життєвим негараздам і професійним стресам, ефективно працювати в команді, приймати зважені рішення, критично і творчо мислити, бути гнучким дипломатичним – такі навички потрібні фахівцю, особливо майбутньому психологу.

Дипломат завжди знає, що запитати, коли не знає, що відповісти.

Список використаних джерел

1. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
2. Ясна І. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills> (дата звернення 10.04.2021)
3. Дроздова Ю. В., Дубініна О. В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх і професійних моделях. *Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару* (Київ, 21 лютого 2020 р.). К.: КНТЕУ, 2020. С. 31–34.

*Золотухіна Наталія Олегівна
магістрантка спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Уманський державний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань*

ПРОБЛЕМА АГРЕСІЇ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН В ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Основою проблемою яку підіймають сучасні психологи є агресія, кібербулінг та інші. Агресивність – це дуже небезпечний та складно-коректований стан. Багато дослідників та науковців приділяють багато часу на вивчення феномену «агресивності» і досягли достатньо висот в цьому. Значний інтерес до проблеми агресії виявили західні дослідники, спрямувавши свої пошуки витоків агресії у соціально-психологічне русло.

Проблема агресивної поведінки людини за своєю природою і за формами прояву досить багатогранна, її дослідження не можуть обмежуватися рамками лише психологічної науки (хоча психологія, безумовно, є «інтегруючим центром» таких досліджень). Тому варто говорити про агресіологічні дослідження, тобто дослідження в межах міждисциплінарного напрямку, в центрі якого перебуває феномен агресії [1, с. 43].

Прихильники більш сучасного біхевіористського підходу до вивчення соціальної природи агресивних проявів головне значення надають патологічним механізмам людської поведінки, акцентуючи увагу на формуванні агресивних звичок у результаті частоті і тривалості дії агресивних стимулів і автоматизованої агресивної відповіді особистості. В рамках біхевіористського підходу основна увага приділяється аналізу факторів засвоєння і закріплення агресивної поведінки [2, с. 263].

Відомий чеський психіатр Станіслав Гроф, систематизувавши результати великої кількості емпіричних досліджень, створив теорію перинатальних

матриць. У сфері психіки особистості Станіслав Гроф виокремив чотири її сфери, які лежать за межами нашого звичайного досвіду свідомості: сенсорний бар'єр; індивідуальне несвідоме; рівень народження і смерті (перинатальні матриці); трансперсональна сфера. Теорія перинатальних матриць застосовна до агресії, яка витікає з руйнівного садистського інстинкту.

Так звана інстинктивна, доброякісна агресія (за Е. Фроммом) належить до психологічно зрозумілих реакцій, і в більшості випадків не вимагає додаткового пояснення з точки зору глибини мотивації. На відміну від захисних агресивних вчинків, садистська жорстокість не може бути повністю виправдана ні з позицій теорії конфліктів, ні з позиції психоаналітичної теорії. С. Гроф обґрунтовував витoki великої потужності руйнівних імпульсів у специфіці пологової травми. Людина народжується, вже маючи певний запас агресивності. В теорії Грофа знаходить своє пояснення поєднання тривожного, екстатичного і садистичного компонентів, яке проявляється при патологічній агресії [3, с. 86].

Отже, аналіз наукових підходів щодо вивчення агресивної поведінки дає підстави зробити наступні висновки: агресія є результатом засвоєння агресивного світосприйняття, світогляду та світорозуміння, що формує внутрішню готовність до її зовнішнього вираження. У тваринному світі не існує патологічної агресії, поведінка тварин інстинктивна. Корені агресії не можуть бути закладені в біологічній природі людини. Уявлення про біологічну природу злочинності можна вважати спростованим на даному етапі розвитку науки. А якщо б це було дійсно так, то жодними психологічними засобами цьому не можна було б запобігти. Погляд на агресію як на соціально сформований тип поведінки дає підстави для пошуку нових напрямків експериментальних досліджень, визначення перспективних методів запобігання та корекції агресивної поведінки, що є важливим аспектом подальшої роботи в даному напрямку.

Список використаних джерел

1. Дроздов О. Ю. Агресіологія як міждисциплінарна галузь наукових досліджень. *Соціальна психологія*. 2006. № 1. С. 43–49.
2. Данилюк А. Л. Проблема агресії у філософії життя Ніцше, Лоренца і Фрейда. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2004. № 43. С. 13–18.
3. Копштейн М. Вплив інтернету та відеоігор на патологічну поведінку дітей та підлітків. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2010. № 4. С. 77–86.

*Коляда Наталія Миколаївна
доктор педагогічних наук, професор
Кравченко Оксана Олексіївна
доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ ЖИТТЯ У ПІДГОТОВЦІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Сьогодні потребує оновлення зміст освіти, підходи до організації освітньої діяльності, методики навчання та культура оцінювання, а також освітній простір, які є застарілими та не дають можливості здобувати ключові компетентності для ціложиттєвої освіти, а також наскрізні вміння для успішного життя (критичне та творче мислення, вміння розв'язувати складні проблеми, співпраця з іншими, емоційний інтелект та інші). Тому оновлений зміст освіти і методики навчання, що відповідають потребам формування ключових компетентностей для життя, – ключова засада Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2020-2025 рр. (ціль 1.2) [5].

Ключові компетентності для життя – «soft skills» («м'які» навички), які поряд із предметними компетентностями (міцними ґрунтовними знаннями з

чітко визначених галузей знань – «твердими» навичками) визначають професійну успішність особистості. На противагу твердим навичкам, м'які навички не є обов'язковими, але саме вони у поєднанні зі спеціальними сприяють становленню спеціаліста як висококваліфікованого професіонала [2, с. 162].

Поняття «soft skills» пов'язане з тим, яким чином люди взаємодіють між собою, соціалізуються, самореалізуються як особистість та в професійному житті, тобто «м'які» навички рівною мірою необхідні як для повсякденного життя, так і для роботи. Такі стратегічні цілі визначають підходи до діяльності закладів освіти всіх рівнів, де значна роль відводиться формуванню життєвим навичкам, які сприяють успішній соціальній адаптації дітей та молоді в реальних умовах життєдіяльності, в тому числі здобувачам з особливими освітніми потребами дозволяють інтегруватися у соціум як повноправних та повноцінних учасників суспільного життя [3, с. 138].

В умовах реформування освіти, вищої школи над актуальним є питання формування соціальних навичок (soft skills) у майбутніх фахівців, зокрема здобувачів соціономічних спеціальностей – професій у сфері «людина-людина», які вирішують професійні завдання, що пов'язані із забезпеченням соціального благополуччя в громаді, налагодження комунікаційних зв'язків між індивідами, трансляцією соціокультурного досвіду та формування суспільноприйнятих норм, правил, традицій [3, с. 140].

3-поміж представників соціономічних професій – соціальні працівники. Місія соціальної роботи як професійної діяльності глибоко співзвучна із основними положеннями Концепції сталого розвитку. Сьогодні в Україні в умовах динамічного процесу професіоналізації й академізації соціальної роботи «нові виклики для соціальної роботи, зумовлені сучасним політичним, економічним, соціальним контекстом України, змушують практиків, роботодавців, науковців, освітян формувати нові підходи до організації праці, розвитку нових послуг, змісту й форм освіти, наукових досліджень. Необхідним наразі є узгодження між основними стейкхолдерами базових

компетентностей, затребуваних на ринку праці, формування яких мало би забезпечуватися освітніми закладами, які готують фахівців із соціальної роботи» [1, с. 62].

Тому формування соціальних навичок (soft skills) у майбутніх соціальних працівників, здобувачів вищої освіти різних рівнів – від молодшого бакалавра до доктора філософії – є завданням, що відповідає і вимогам сучасності, і викликам практики.

Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації, докторів філософії із соціальної роботи, спрямована на підготовку інтелектуального, інформованого, самоідентифікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого в суспільство фахівця, здатного продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної діяльності, демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічну та професійну доброчесність тощо.

Одне із завдань, що реалізується розробниками освітньо-наукової програми (ОНП) «Соціальна робота» факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини – забезпечити набуття здобувачами вищої освіти соціальних навичок (soft skills) упродовж періоду навчання, які відповідають цілям та результатам навчання.

Здобувачі ОНП – майбутні фахівці у галузі соціальної роботи, науково-дослідної, науково-педагогічної діяльності, що передбачає набуття soft skills, насамперед, через обов'язкові та вибіркові освітні компоненти. Завдяки використанню різних форм і методів навчання (зокрема тренінгових технологій) зміст дисциплін зосереджує фокус на формуванні основних «soft-skills», які поряд із професійними (предметними) компетентностями визначають професійну самореалізацію аспірантів: лідерські якості, креативність, організаторські здібності, комунікація, емоційний інтелект, робота з інформацією, системне мислення, мотивація.

На факультеті соціальної та психологічної освіти постійно організовуються заходи, метою яких є виявлення та формування «soft skills» у здобувачів та викладачів (в умовах позанавчальної, позааудиторної роботи, професійного розвитку тощо). Зокрема, на базі науково-дослідних підрозділів: Гендерного центру, Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів», Центру психологічного діагностування та тренінгових технологій «ІНСАЙТ», Молодіжного центру «START» та ін. [4].

Заслуговує на увагу ініціатива щодо проведення 12 лютого 2020 р. Регіонального круглого столу «Нова українська школа: «soft-skills» крізь призму психологічного та соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу» [6].

Про важливість і життєву необхідність формування соціальних навичок (soft skills) у майбутніх соціальних працівників, здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії свідчать результати опитувань (<https://bit.ly/3qrkEg1>). На думку аспірантів, наукових керівників, стейкхолдерів, ефективним засобом формування «soft skills» (уміння працювати в команді, лідерські якості, креативність, організаторські здібності, комунікація, емоційний інтелект, робота з інформацією, системне мислення, мотивація) є неформальна та інформальна освіта.

Перспективними напрямками подальших досліджень та освітньо-наукової діяльності в означеному напрямі є теоретичне узагальнення та обґрунтування практичного інструментарію формування «м'яких навичок» (soft-skills) у здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Докторська підготовка із соціальної роботи у Великій Британії: орієнтація на ринок праці. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. №1. С. 60–69. URL: <https://grani-print.dp.ua/index.php/jaysrt/article/view/132> (дата звернення 01.08.2021).

2. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів-один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2015. №2. С. 162–167.

3. Коляда Н. М., Кравченко О. О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Том 3, № 27. С. 137–145.

4. Науково-дослідні центри. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%b0/%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%be-%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%bd%d1%96-%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80%d0%b8-2/>

5. Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 2020-2025 рр. URL: <https://program.kmu.gov.ua/meta/vipusniki-skoli-e-samodostatnimi-tvorcimita-kreativnimi-osobistostami-aki-maut-gruntovni-znanna-ta-volodiutkomp-etentnostami-so-potribni-u-sucasnomu-sviti>

6. Регіональний круглий стіл «Нова українська школа: «soft-skills» крізь призму психологічного та соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу». URL: <https://bit.ly/33IS0OH>, <https://bit.ly/3nR5sH9>

*Круглий Роман Віталійович
магістрант спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЯК УМОВА ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

За останні роки в Україні прийнято цілу низку нормативно-правових документів, метою яких є законодавче забезпечення та державна підтримка

прав дітей з особливими освітніми потребами на повноцінне та рівноправне життя у суспільстві, здобуття ними якісної освіти. На часі у нашій країні одним із пріоритетних напрямків державної політики у галузі освіти є запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Проте ідея інклюзії викликає досить суперечливі думки з науковців та практиків, а проблеми, пов'язані з її запровадженням, є об'єктом дослідження цілого ряду дослідників як у нашій країні, так і за її межами.

Поступово, поряд з традиційною спеціальною освітою, з'являються нові форми організації навчання та виховання дітей з ООП – інтеграція та інклюзія, які розглядають можливості спільного навчання дітей з різними типами розвитку. Це пов'язано з розвитком демократичних тенденцій у суспільстві, прийняттям цілого ряду нормативно-правових документів, які декларують захист прав людей з обмеженими можливостями життєдіяльності, зокрема їх право на здобуття освіти та повноцінне життя у суспільстві.

На думку С. Миронової, «інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки є особливою системою навчання, що охоплює весь різноманітний контингент учнів та диференціює освітній процес відповідно до потреб учнів усіх груп та категорій» [2, с.108].

В. Бондар зазначає, що на часі інклюзивна освіта є пріоритетним завданням всієї системи освіти. Вчений наголошує, що розв'язання цього завдання буде доказом зрілості суспільства та підтримує думку, що діти з особливими освітніми потребами, так само, як і діти з типовим розвитком, «повинні мати право бути прийнятими в колектив ровесників, розвиватися відповідно до своїх здібностей, мати перспективу участі у житті суспільства, використовуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал» [1, с. 39].

Н. Малярчук наголошує на наявності серйозних перешкод для реалізації професійної діяльності педагогів в закладах з інклюзивною формою навчання:

- психологічна, методична та організаційна неготовність педагогічних колективів до реалізації інклюзивної освіти та адміністрування керівництвом шкіл;

- створення умов щодо оптимізації якості життя дітей з ООП;
- низький рівень компетентності педагогів в питаннях інклюзії дітей з ООП в освітній процес з однолітками з типовим розвитком;
- недовіру з боку батьків дітей з ООП масовій школі;
- незгоду і протидію батьків дітей з типовим розвитком включенню в класи дітей з ООП;
- наявність психологічних бар'єрів у спілкуванні здорових дітей і дітей з ООП;
- відсутність в закладах освіти умов для життєзабезпечення деяких категорій дітей з ООП, наприклад, на кріслі колісному; відсутність спеціального обладнання для корекції і реабілітації» [2, с. 74].

Психологічна готовність до професійно-педагогічної діяльності в умовах інклюзії відрізняється від поняття «інклюзивна компетентність». Психологічна готовність передбачає наявність психологічних задатків, які завдяки спеціальній підготовці можуть трансформуватися в професійні компетенції, фахові знання, уміння і навички, необхідні вчителю для роботи з дітьми з ООП.

На нашу думку, психологічна готовність вчителя до інклюзивного навчання дітей з ООП поєднує психологічну готовність до педагогічної діяльності (любов до дітей, емпатія, педагогічна творчість, позитивна «Я-концепція» вчителя тощо), психологічну готовність до взаємодії з дітьми з ООП (позитивне, неупереджене сприймання та ставлення до дітей з ООП, наявність позитивних установок на взаємодію з ними, сприймання індивідуальності кожної дитини, педагогічний оптимізм та гнучкість, високий рівень домагань вчителя) та психологічну готовність до роботи в інклюзивному класі (толерантне ставлення до всіх учнів класу, гнучкість, високий рівень інтелектуальної лабільності, прагнення до саморозвитку тощо).

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Інклюзивне навчання та підготовка педагогічних кадрів до його реалізації. *Науковий часопис Нац. пед. Ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2010. Вип. 19. С. 39–42.
2. Миронова С. П. Командний підхід до психолого-педагогічного супроводу дітей з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка*. 2011. № 14 (225). С. 108–112.

*Макарова Юлія Олександрівна
магістрант спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний
Університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Професійне самовизначення є провідною формою прояву активності особистості в процесі її професійного становлення і реалізації. Аналіз літературних джерел свідчить, що дослідження професійного самовизначення здійснюється в рамках декількох напрямків, серед яких слід виділити соціологічне (В. Водзинська, І. Кон), профорієнтаційне (Е. Головаха, А. Голомшток, Е. Клімов, Н. Пряжников, П. Шавір), життєдіяльнісне (К. Абульханова-Славська, Л. Божович, М. Гинзбург, В. Крутецкий), напрямок професійного розвитку (В. Бодров, Т. Кудрявцев, А. Маркова, Ю. Поваренков, Е. Зеєр).

В даний час не існує однозначного визначення поняття професійного самовизначення. У теоретичному плані професійне самовизначення зазвичай

розглядають як прояв професійної самосвідомості, як форму загального самовизначення особистості, як прояв її активності і відповідальності. Узагальнюючи погляди різних авторів (І. Кон, Т. Кудрявцев, А. Кухарчук, А. Маркова, А. Ценціпер, П. Шавир, В. Шегурова), можна зробити висновок, що професійне самовизначення – це процес і компонент професійної самосвідомості, який впливає на самостійність професійного вибору суб'єкта, на формування внутрішніх структур особистості і їх оптимальне використання в діяльності, вироблення внутрішніх критеріїв оцінки себе, як професіонала, знаходження особистісних смислів у трудовій діяльності.

Залежно від того, як розуміється професійне самовизначення, дослідники виділяють різні його функції, одні – пов'язані безпосередньо до процесу професійного самовизначення, інші – до управління цим процесом. Виділяють і різні компоненти структури професійне самовизначення. Так, наприклад, Е. Борисова виділяє наступні компоненти ПС: мотиваційна сфера особистості, професійні здібності, індивідуально-типологічні особливості, самосвідомість особистості, соціальний статус. У структурі, запропонованої О. Падалко, виділені когнітивний, емоційний і вольовий (поведінковий) компоненти професійного самовизначення, а мотиваційна сфера розглядається як частина емоційного компонента.

У роботах Ю. Поваренкова показано, що процес професійного становлення особистості – складний, полісистемний, регулюється соціальними і індивідуальними критеріями. Цей процес тісно пов'язаний з реальною життєдіяльністю людини, здійснюється на основі його цілеспрямованої активності, включаючи професійне навчання і наuczіння, професійний розвиток і саморозвиток, професійне виховання і самовиховання.

З позицій даного підходу, професійне самовизначення розглядається як специфічної форми професійної активності особистості, яка забезпечує становлення і реалізацію суб'єкта професійного шляху (професіоналізації). Як форма активності, професійне самовизначення може бути описано на декількох

рівнях, включаючи ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, поведінковий і рівень професійно важливих якостей [2].

С. Водяха показав, що творчі студенти демонструють більшу інтенсивність участі у діяльності, більш спрямовані на позитивну взаємодію з оточуючими людьми і відчують правильність свого вибору життєвого шляху, а також більш впевнені в позитивній самореалізації [1].

С. Ревенко встановила, що показники ідентичності виступають передумовами формування психологічного благополуччя у студентської молоді, що виявлено для таких інтегральних показників як «розвиток професійного Я» та «ідентичність, що декларується», і зокрема, таких часткових змінних, як ідентифікація із власною сім'єю, внутрішнім світом, особистісним розвитком [3].

Процесуальні і результативні компоненти професійного самовизначення грають в ході професіоналізації головну роль. Дійсно, усвідомлення своїх можливостей, співвіднесення їх з реальними вимогами, прийняття ідеальних зразків, нарешті, сенс праці для людини багато в чому визначають напрямок, інтенсивність і зміст його професійного становлення. Сформований операційна складова професійного самовизначення є провідним показником професійної зрілості суб'єкта праці, від якого залежить успішність професійної кар'єри, повнота самореалізації особистості професіонала.

Список використаних джерел

1. Водяха С. А. Психологическое благополучие учащихся. *Психологическое благополучие личности в современном образовательном пространстве*. Екатеринбург: Урал.гос.ун-т, 2013. С. 5–11.
2. Поваренков Ю. П. Профессиональное становление личности : дис. ... доктора псих. наук : 19.00.07. Ярославль, 1999. 360 с.
3. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: Проблемы становления личности (Пер. с нем.). М., 1994.

*Поліщук Олена Романівна
доктор філософії, викладач-стажист кафедри психології
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань*

ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ УМІНЬ (SOFT SKILLS) У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН НА ОСНОВІ СУЧАСНИХ ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Для сучасного українського соціуму характерна наявність динамічно змінних вимог до організації та змісту професійної підготовки фахівців. У зв'язку з цим, перед освітніми установами, які надають освітні послуги за освітніми програми, постає завдання з підготовки не тільки компетентних фахівців, але й членів осередка особистостей, для яких характерні такі особливості:

- вміння орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі;
- здатність до саморозвитку та самоосвіти;
- готовність до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності.

Феномен успішності в професійній діяльності варто розглядати як комплексний, що складається з декількох взаємозалежних складників. Кількість цих складових в різних дослідників різна, але до їхнього складу майже всі науковці поряд з такими характеристиками, як висока майстерність, продуктивність праці, виконання професійної діяльності на рівні високих зразків і стандартів, надійність і стійкість високих результатів, відносять і навички ефективної взаємодії в професійному середовищі, особистий розвиток і самореалізацію в професії, кар'єрне зростання, високі посади в ієрархії організації, високий соціальний статус, визнання, популярність у суспільстві [1].

Так, наприклад здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія, освітнього ступеня магістр вивчають навчальну дисципліну «Психологія професійної кар'єри». Вона забезпечує особистісний і професійний розвиток

здобувача вищої освіти та спрямована на формування ефективного, незалежного і впевненого у своїх силах майбутнього дослідника та викладача вищої школи, професійного консультанта чи кар'єрного радника, здатного до навчання протягом життя. Зміст дисципліни та методи і форми її викладання сфокусовано на розвитку здатності здобувача до самоорганізації та самоуправління, його критичного та рефлексивного мислення, лідерських якостей, комунікативних здібностей та уміння ефективною міжособистісною взаємодією, прийняття рішень, цілепокладання та досягнення складних багаторівневих цілей особистісного, професійного і кар'єрного розвитку.

Таким чином, можемо констатувати, що застосування методів інтенсивного навчання із застосування інтегрованих технологій у процесі вивчення психологічних дисциплін є динамічним, розгортається в часі на основі здобуття здобувачами вищої освіти знань і самовдосконалення у предметно-перетворювальній діяльності у сфері професії, що підкріплюється її особистісним розвитком і уможливорює соціальну самореалізацію людини. Водночас соціальна самореалізація професіонала втілюється у вчинках, які відповідають його знанням про культурно-історичні запити суспільства і позитивно оцінюються соціумом.

Список використаних джерел

1. Ткачук І. І. Формування у старшокласників спрямованості на майбутній професійний успіх: дис...канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2016. 298 с.

*Ригас Олена Олександрівна
здобувач вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний
Університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Поняття «рефлексія» виникло у філософії й означало «процес роздумів індивіда про те, що відбувається у його власній свідомості». Протягом багатьох років уявлення людей про себе (Я-концепція) формувалися на абстрактному чи теоретичному рівні; висновки дослідників обґрунтовувались повсякденними спостереженнями за власними свідомими переживаннями, наприклад, за допомогою методу інтроспекції (У. Джеймс). «Я» як предмет дослідження було виділено в гештальт-психології (К. Коффка).

У вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях проблема рефлексії розглядається в трьох основних контекстах:

а) при вивченні теоретичного мислення (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Ю. М. Кулюткін та ін.);

б) при вивченні процесів комунікації й кооперації (О. Г. Асмолов, Г. П. Щедровицький, О. О. Бодальов та ін.);

в) при вивченні проблеми самосвідомості особистості в процесах її виховання й саморозвитку (С. Л. Рубінштейн, Л. І. Анциферова, К. О. Абульханова-Славська, Н. І. Пов'якель, Д. О. Леонт'єв та ін.).

На думку А. В. Петровського, М. Г. Ярошевського та інших, рефлексія допомагає індивіду на основі життєвого досвіду осмислювати соціальні реалії в процесі соціалізації. Вона заснована на прагненні особистості порівняти себе з іншими. Це самобутній спосіб життя й виходу за межі безпосередньо означеного. Рефлексивне знання про себе залежить від норм суспільства,

соціокультурного оточення, системи відносин і навчання, у яких здійснюється основна життєдіяльність людини [3].

На думку В. П. Зінченко, центральним механізмом рефлексії є зіставлення двох оцінок: ситуації та свого власного стану й можливостей дій з цією ситуацією. Цей вчений вважає, що операціональна чи фоновіа рефлексія притаманна навіть двотижневим немовлятам. Вони здатні зіставляти свої можливості з ситуацією, з умовами та можливістю досягнення предмету. Це і є сутність рефлексивного акту, незалежно від його природи [2, с. 114].

Поняття «рефлексивність» у психології є більш новим (порівняно з поняттям «рефлексія») і його зміст досі не конкретизовано. Спроба визначення рефлексивності належить А. В. Карпову: «рефлексивність – це системна психічна властивість, яка є інтегрованим симптомокомплексом більш простих психічних властивостей, що характеризується власною динамікою, способами розгортання (рефлексивними стратегіями) та положенням у підсистемі здібностей» [1, с. 56–57].

Можна зробити висновок, що рефлексивність характеризується інтегрованістю, системністю та континуальністю на відміну від динамічності, дискретності та спрямованості рефлексії. Рефлексивність виступає узагальненою можливістю рефлексії та на відміну від неї співвідноситься не з конкретним змістом діяльності, а з системною цілісністю особистості. Як особистісна властивість рефлексивність забезпечує особистості можливість спрямовувати власну активність на саму себе, на власні особливості.

Список використаних джерел

1. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. 424 с.
2. Лепский В. Е. Рефлексия в работах Г. П. Щедровицкого и В. А. Лефевра. Рефлексивный подход от методологии к практике. Москва : Когито-Центр, 2009. 327 с.
3. Психологический словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд. испр. и доп. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.

*Столярова Олена Михайлівна
здобувачка третього (аспірантського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ (SOFT SKILLS) ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мотивація як провідний фактор регуляції активних дій особистості, її поведінки та будь якої діяльності являє собою виключний інтерес для всіх науковців у сфері психології. Мотивація навчальної діяльності та розвиток соціальних навичок (soft skills) у здобувачів вищої освіти стає однією з пріоритетних проблем в умовах сучасних перетворень української освіти [5]. Здобуті знання, засвоєний учбовий матеріал, пройшовши під впливом особистісних, емоційних, інтелектуальних, когнітивних структур стає набутком особистості, її майбутнім професійним ресурсом, освоєними навичками (soft skills). Тому процес навчання повинен бути внутрішньо мотивованим і наповненим та збагаченим змістовною діяльністю. Це вимагає нових підходів до організації навчальної діяльності для здобувачів вищої освіти. Діяльність викладача стає все більш складною. У сучасному інформаційному світі загальний обсяг знань стрімко зростає і постійно оновлюється. Тому передати увесь інтелектуальний потенціал та знання, весь досвід не так просто. Оскільки методи стимуляції і навіть серйозне рейтингове заохочення не завжди приводять до досягнення мети [6], необхідно мати більш ефективні впливи. Одним з таких є мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти та розвиток у них соціальних навичок (soft skills). Тільки на підставі виникнення внутрішньої навчальної мотивації можливий вдалий розвиток загальних та спеціальних здібностей, формування навичок (soft skills) створення сприятливих умов для прояву особистості в цілому. Внутрішні пізнавальні мотиви продукують у студента прагнення не лише засвоїти багаж знань, але і

розвивають таку якість, як потяг до самоосвіти. Вирішення завдань, які стоять перед суспільством в значній мірі залежать від особистості, центром якої є її мотиваційна сфера. Розпізнавання мотивів навчання, їх динаміки та змісту, а також механізмів формування спонук дозволяє покращити ефективність навчального процесу та засвоєння нових знань та умінь здобувачами вищої освіти. Тому розвиток навчально-пізнавальних мотивів та формування навичок (soft skills) – це вагома умова професійного становлення майбутніх фахівців різних сфер трудової діяльності [4].

Соціальні навички (soft skills) як основа розвитку мотиваційної сфери здобувача вищої освіти в психолого-педагогічній науці викликає необхідність вирішення розбіжностей між стабільністю мотиваційної сфери, як основного чинника формування суб'єкта і педагогічними стереотипами, щодо обов'язкового формування особистісних утворень; між важливістю врахування психологічних чинників розвитку мотиваційної сфери особистості кожного здобувача і фактичними проблемами в спрямованості професійної підготовки здобувачів на побудову власної освітньої і професійної траєкторії. Важливе теоретичне і практичне значення має поглиблене вивчення змісту та структури мотиваційної сфери особистості, умов, властивостей, засобів, обґрунтування факторів впливу, показників, критеріїв, індивідуальних особливостей розвитку мотиваційної сфери особистості здобувача вищої освіти.

Сучасна світова психологія розглядає розвиток мотиваційної сфери особистості, як одну із важливих проблем сьогодення. Її важливість для розробки наукових підходів пов'язана з аналізом активності особистості, рушійних сил що спонукають її до діяльності. Що саме підштовхує людину до дії, який саме мотив активізує її, заради чого вона готова прикласти значні зусилля. Прийнято вважати, що мотив – це той аспект, що визначає, стимулює, активізує та спонукає індивіда до виконання певної дії, яка є включеною до діяльності, що визначається цим мотивом [3].

В українській психології мотивація трактується як складний багаторівневий регулятор різноманітних видів діяльності людини, її поведінки,

життєдіяльності [1]. Найвищим та найскладнішим є свідомо - вольовий рівень цієї. Вона визначається широкою сферою, яка включає установки, тобто підсвідому готовність до дії, що здійснюються автоматично, і поточні актуальні спонуки, і галузь ідеального, яка в даний момент не є актуалізованою, хоча виконує значиму для людини функцію, пропонуючи їй ту змістовну сторону розвитку її спонукування, без якої щоденні турботи втрачають свою значущість. Мотивація – це складна, багаторівнева та неоднорідна систему спонувань, яка інтегрує інтереси, погляди, потреби, мотиви, емоції, ідеали, прагнення, цінності, установки, норми, та визначає полімодальність поведінки. Будова мотиваційної сфери за ієрархією визначає спрямованість людини, яка може мати різний характер у зв'язку з тим, які саме мотиви за змістом і будовою стали панівними [3, с. 216].

Л Божович, як одна із провідних дослідниць цієї теми, найповніше розкрила визначення мотиву. Дослідниця зазначає, мотив – це той аспект, заради чого реалізовується діяльність, «в ролі мотиву можуть виступати предмети зовнішнього світу, почуття і переживання, уявлення, ідеї, тобто . включає все те, у чому саме втілена потреба» [2]. Слід зауважити, що поняття «мотив» вужче за поняття «мотивація», яке трактується складним механізмом співвідношення індивідуальністю зовнішніх та внутрішніх компонентів поведінки, який передбачає виникнення, розвиток, спрямування, а також форми реалізації конкретних видів діяльності.

Кожна свідомо активність зумовлена впливом конкретних спонукальних чинників, які впливають на активність суб'єкта життєдіяльності. Такими спонуками постають потреби людини, які іменуються як стан індивіда, зумовлений відчуттям потреби в суб'єктах, необхідних для його функціонування та розвитку, який є джерелом його активності [5, с. 87].

Провідними учбовими мотивами у студентів являються «професійні», «пізнавальні» і «особистісного престижу», менш значимі «прагматичні» і «пізнавальні». На різних навчальних курсах роль провідних мотивів змінюється. Важливим є усвідомлення та опанування най актуальніших

навичок (soft skills), які будуть затребувані на ринку праці найближчі 20-30 років: системне і аналітичне мислення (здатність знаходити і структурувати матеріал, відокремлювати головне від другорядного), навички комунікації (здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми), конфлікт - менеджмент (грамотно вирішувати проблеми та суперечки), управління проектами (здатність правильно розставляти пріоритети, знання принципів планування і тайм -менеджменту), лідерство (здатність стояти на чолі людей, вміння координувати їх), креативність (творчий початок та естетичний смак).

Отже, від впливу на мотиваційну сферу та формування соціальних навичок (soft skills) у здобувача вищої освіти залежить процес самовизначення професійної сфери і становлення фахівця - професіонала. Цей процес полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта певної професійної діяльності, бажанні постійно працювати над собою, пошуку слабких місць і прагнення їх розвивати. Проблема мотивації та розвитку навичок (soft skills) є одним з найважливіших факторів успішності у досягненні навчальних результатів. Значимими є такі параметри мотивації навчальної діяльності, як її стійкість, зв'язок з рівнем інтелекту, пізнавального розвитку і способами та методами навчальної діяльності. До динамічних параметрів мотивів належать: сила мотиву, стійкість, емоційне забарвлення, швидкість його виникнення. Навчальна діяльність студентів мотивується такими чинниками: пізнавальними (внутрішніми), соціальними, вузькими пізнавальними мотивами. Мотивація служить самим процесом усвідомлення важливості задоволення потреб , а добре сформовані навички (soft skills) допоможуть у реалізації професійних планів.

Список використаних джерел

1. Болтівець С.І. Українська психологічна термінологія: словник-довідник / укл. С.І. Болтівець, Н.В. Слободяник, М.-Л.А. Чепа, Н.В. Чепелева. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. 302 с.
2. Занюк С. Психология мотивации. К.: Ника-Центр: Эльга-Н, 2001. 352 с.

3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2011. 512 с.
4. Коваленко Н. П., Пономаренко С. В., Поспелова Г.Д., Шерстюк О. Л. Мотивація навчальної діяльності як запорука успішної професійної підготовки студента. *Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін в контексті підвищення якості вищої освіти: матеріали 50-ї наук.-метод. конф. викладачів і аспірантів (Полтава, ПДАА, 26–27 лютого 2019 р.).* Полтава, 2019. С. 13–16.
5. Коваль К. О., Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету.* 2015. № 2.
6. Москвичев С. Г. Проблемы мотивации в психологических исследованиях. К.: Наукова думка, 1975. 144 с.

*Тищенко Вікторія Василівна
здобувач вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний
Університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

ПСИХОЛОГІЧНА ПРИРОДА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА УМОВИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Сьогодні наша країна знаходиться у надзвичайно складному соціальному становищі, під впливом якого в людей формується гострий і хронічний стрес, котрий надалі позначатиметься на загальному стані їхнього здоров'я. Психічне здоров'я може бути порушене домінуванням негативних за своєю сутністю рис характеру, дефектами у моральній сфері, неправильним вибором ціннісних орієнтацій тощо. Психічне здоров'я зазнає впливу з боку різних соціальних

зв'язків, зокрема родини, спілкування з друзями й родичами, роботи, дозвілля, а наслідки таких впливів можуть мати як позитивний, так і негативний характер.

Позитивне ставлення до подій або оптимізм із позитивним настроєм та позитивними базовими установками можуть бути корисними й важливими для управління стресом. Можна сказати, що оптимісти успішніше вирішують життєві проблеми; вони не є пасивними щодо таких проблем, як розвиток певних захворювань, і вони більш позитивні порівняно з іншими (Jomehri, Najafi, Jafari, Sohrabi, 2009; Mahdian, Ghaffari, 2016). Так, P. Gooding (2012) зазначає, що вищі рівні надії протидіють негативним наслідкам депресії на стійкість [1].

Результатом прояву життєстійкості є позитивне світовідчуття, осмисленість життя, підвищення його якості, ефективна саморегуляція та самореалізація через адаптацію до соціуму, а також здатність і готовність витримувати стресову ситуацію, не знижуючи успішності діяльності й не погіршуючи стан психічного здоров'я (Чиханцова, 2017). Доведено, що життєстійкість є системою переконань про себе, про світ та про відносини з навколишнім оточенням. Це диспозиція, що містить три автономні компоненти: залученість, контроль, виклик, які перешкоджають виникненню внутрішньої напруги у стресових ситуаціях за рахунок стійкого опанування стресами і сприйняття їх як менш значущих (Maddi, 1994) [2].

Життєстійкість поєднує значущі для особистості цінності й цілі, самоствавлення, стильові характеристики поведінки, детерміновані установками й переконаннями щодо світу, соціального оточення та свого місця в ньому. До того ж розвиток таких компонентів життєстійкості, як залученість, контроль і виклик, сприяє формуванню позитивного ставлення до себе й подій життя (Чиханцова, 2018). Феномен життєстійкості пов'язаний із різними структурами психіки людини на рівні функціонування психофізіологічних процесів, на рівні роботи психологічних процесів та на рівні проявів особистісних утворень [3].

Життєстійкість – це особистісна характеристика, яка є загальною мірою психічного здоров'я людини й відображає три життєві установки: залученість,

упевненість у можливості контролю над подіями, готовність до виклику. Проаналізувавши наукові праці, можемо сказати, що дослідження феномена життєстійкості, шляхів і засобів її формування та розвитку має важливе значення для особистості в багатьох життєвих подіях. Зазначимо, що при цьому важливо виокремлювати місце та роль кожного компонента життєстійкості, що самі по собі можуть розглядатися як інтегральні властивості особистості та забезпечують успішне формування і розвиток життєстійкості у складних життєвих ситуаціях.

Отже, результатом прояву життєстійкості є позитивне світовідчуття, осмисленість життя, підвищення його якості, ефективна саморегуляція та самореалізація через адаптацію до соціуму, а також здатність і готовність витримувати стресову ситуацію, не знижуючи успішності діяльності. Оскільки структурні компоненти життєстійкості взаємопов'язані, може відбуватися компенсація несформованих компонентів за рахунок розвинених та сформованих інших.

Список використаних джерел

1. Ващенко І. В., Іваненко Б. Б. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. *Проблеми сучасної психології*. 2018. №40. С. 33–49.
2. Гавриловська К. П., Дем'янчук Ю. Ю. Формування життєстійкості особистості: арт-коучинговий підхід. *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2019. Том VI. Вип. 16. С. 83–90.
3. Коун О. М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. №9. С. 1–5.

*Шеленкова Наталія Леонідівна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

РОЗВИТОК СКЛАДОВИХ ОСОБИСТОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Розглядаючи проблеми професійної підготовки, важливо зрозуміти, яким чином відбувається формування різних психологічних систем особистості суб'єкта. В.Д. Шадріков виділив такі лінії розвитку складових особистості у професійній підготовці, як [1]:

1. Формування мотивів діяльності, що припускає зрушення мотиву на мету діяльності (за О.М. Леонтьєвим), у результаті чого особистість знаходить свій предмет діяльності; прийняття людиною професії і знаходження особистісного смислу діяльності, що є важливим для формування професійної мотивації; цілісну професійну поведінку особистості, що утворюється у результаті формування професійної мотивації.

2. Формування мети діяльності припускає виділення і врахування таких моментів, як діяльність (людська діяльність – це доцільна діяльність, мета свідомо обирається людиною). Мета розглядається як: ідеальний образ результату; рівень досягнення, до якого треба прагнути. Мета професійної діяльності виступає як: образ результату; завдання, поставлене у певних умовах. Основні етапи формування мети: виділяється поле припустимих результатів; уточнюється конкретна мета (як оптимальна).

3. Формування програми діяльності припускає: формування уявлення про компоненти діяльності; формування уявлення про способи виконання діяльності; формування уявлення про програму діяльності (як послідовність адекватних дій і способів).

4. Формування інформаційної основи діяльності, що передбачає виділення і розгляд таких моментів, як: рівень формування інформаційної

основи діяльності; сенсорно-перцептивний рівень (сприйняття інформації); когнітивний рівень (оцінка значущості інформації); образно-оперативний рівень (переробка інформації і побудова інформаційних образів).

5. Формування блоку прийняття рішень засноване на тому, що саме рішення розглядається як вибір однієї альтернативи з декількох. Загальна схема прийняття рішень складається з: усвідомлення проблеми; розв'язання проблеми; перевірка рішення. Формування блоку ухвалення рішення припускає: освоєння (вироблення) вирішального правила, способу рішення; формування критерію досягнення мети і переваги вибору способу рішення. Виділяються два типи рішень, а саме: детерміновані (засновані на суворій логіці); ймовірнісні (засновані на прорахунку найбільш сприятливої ймовірності досягнення мети).

6. Формування підсистеми професійно важливих якостей опирається на те, що: у людини вже є певні якості і при освоєнні професій відбувається їхня перебудова відповідно до особливостей конкретної професійної діяльності. Загальна логіка такої перебудови діяльності ґрунтується на: переналаштуванні якостей відповідно до професійної діяльності; появи і розвитку нових якостей і здібностей; формуванні індивідуального стилю діяльності, що є фокусом розвитку професіонала.

7. Формування психологічної структури професійної діяльності припускає освоєння діяльності як процесу індивідуалізації нормативно заданого (схвалюваного) способу діяльності, що також пов'язане із формуванням індивідуального способу діяльності.

Виходячи з цього, основними етапами освоєння професії є когнітивний (пізнання, освоєння нормативно заданого способу діяльності) і практичний як центральний момент формування психологічної структури діяльності, при цьому спочатку освоюються окремі дії, а потім освоюється діяльність у цілому [2].

Список використаних джерел

1. Мазяр О. В. Кириченко В. В. Психологія праці : модульний курс :

навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 190 с.

2. Формування творчої особистості вчителя, студента, учня : психологічний дискурс : колективна монографія / О. Д. Сафін, Н. В. Гуртовенко, С. Ю. Діхтяренко [та ін.] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2021. 376 с.

Шинкарук Інна Петрівна
магістрантка спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Уманський державний
Університет імені Павла Тичини,
м. Умань

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

Психоемоційне здоров'я – психологічне явище, яке становить ресурс особистості, визначаючи в певній мірі її самоефективність упродовж життєвого шляху. Зауважимо принагідно про встановлену дослідниками проблематики медичної психології навіть таку обставину: енергетичні ресурси організму людини (не лише в дитячому, а й у дорослому віці), котрі детерміновані фазами травного тракту, безпосередньо пов'язані з певними емоційними настановами людини, силою емоцій.

Як психологічна властивість, психоемоційне здоров'я особистості є відносно стійким явищем. Адже, як стверджує К. К. Платонов, властивість особистості може виявлятися «не безперервно, натомість, маючи тенденцію проявлятися саме як відповідні особливості, котрі взаємопов'язані одна з іншою» [3].

Психоемоційне здоров'я зовні виявляється в якісно новій установці особистості на подальшу діяльність і спілкування у процесі життєдіяльності. Психологічною наукою оцінено внесок у цьому плані К. А. Абульхановою-

Славською, яка стверджує, що стратегія поведінки формується в результаті дій. Вчинок властивий лише суб'єкту життя, «стратегія поведінки є стратегією вчинку» [4, с. 657].

Учені дійшли згоди власне того, що у психологічно здорової людини діє єдиний механізм «апарату» емоцій, що дозволило їм припускати можливість вибудовування моделі системи його функціонування. Проблематика потреб (котрі є основою емоцій людини) становить предмет наукових дискусій, де засновничим є психологічний факт того, що у психологічно здорової людини впродовж її життєвого шляху інтегративно і послідовно виникають матеріальні (фізіологічні, побутові, репродуктивні) та духовні (самовираження, спілкування, самоствердження) потреби [1; 2].

Розуміння психологічної шкоди від збитків саме психологічного здоров'я сучасного студентства підвищує значущість віднайдення дослідницького підходу в цьому плані, адже психологічне здоров'я особистості є результатом цілеспрямованих зусиль суб'єктів освітньої діяльності у закладах вищої освіти та різновекторного впливу інших чинників.

На наше переконання, сформованість знань студента про психологічне здоров'я саме за вищеозначеними маркерами й дає підстави для суджень саме про «знання в дії», тобто саме компетентної (у суто науковому розумінні) особистості. Узагальнюючи дослідження усієї палітри здоров'я та багатовимірності цього явища, можна стверджувати, що психологами визнано найбільш доречним психологічне здоров'я осмислювати як критерій життєстійкості із закладеним у кожному суб'єкті активного прагнення до розвитку, актуалізації особистісних ресурсів.

Психоемоційне здоров'я особистості у зрілому юнацькому віці є цінністю, детермінованою пошуком сенсу життя, що забезпечує особистісно-професійне самоздійснення шляхом розвитку власної суб'єктності та набуття у закладі вищої освіти оптимальної мотивації щодо його зміцнення. Позитивна динаміка психоемоційного здоров'я як інтегративної особистісної властивості уможлиблюється врахуванням його структурно-динамічних

компонентів (аксіологічного, когнітивно-афективного, конативно-інструментального, соціально-визначального) та якісно-змістових характеристик, зумовлених критеріальним підходом (індивідуально-психологічний, духовно-смісловий, соціально-визначальний).

Список використаних джерел

1. Кон И. С. Психология ранней юности: книга для учителя. Москва: Просвещение. 1989. 255 с.
2. Макарчук Н. Психологія само регулятивної діяльності фахівця психологічної допомоги. *Наука і освіта Українського Придунав'я: виміри, виклики, перспективи*: кол. моногр. укр. та англ. мовами / за заг. ред. Я. Кічука. Ізмаїл: СМІЛ. 2020. С. 348–368.
3. Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва: Наука 1986. 264 с.
4. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ ст. Київ: Либідь. 1998. 989 с.

*Яловенко Вікторія Вадимівна
здобувач вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Міщенко Марина Сергіївна
кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний
Університет імені Павла Тичини,
м. Умань*

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Загальновідомо, що на формування особистості впливають такі чинники як діяльність, пізнання і спілкування. На думку, К. О Колупаєвої, Б. С. Волкова, Н. В. Волкова, Л. О. Глушко спілкування можна віднести до найважливіших, оскільки саме завдяки спілкуванню відбувається обмін інформацією між

учасниками, сприймання людьми один одного, а також процеси згуртування у колективі, симпатія, конфлікти та ін., що забезпечує краще пізнання світу та більш ефективній організації діяльності. Під час спілкування формуються міжособистісні стосунки, які є основою соціального життя особистості, а також сприяють утворенню спільності настроїв і поглядів, взаєморозумінню та узгодженості дій. Спілкування – важлива умова формування особистості, тому вивчення комунікативної властивостей є важливим аспектом вивчення їх розвитку.

З психологічної точки зору спілкування можна пояснити як взаємодію двох і більше людей, під час якої відбувається обмін інформацією пізнавального та афективно-ціннісного характеру [2, с. 174–177]. Завдяки спілкуванню людина задовольняє особливу потребу в контакті з іншими людьми, яка іноді може бути одним з провідних мотивів, спонукаючи особистість до активної діяльності.

Н. В. Захарчук виділяє наступні характеристики спілкування:

- це процес взаємодії;
- під час спілкування відбувається певний обмін;
- люди мають потребу у спілкуванні [2, с. 174–177].

В інформаційному аспекті, спілкування відбувається в двох напрямках взаємодії між партнерами: сприйняття і розуміння змісту отриманого повідомлення та сприйняття особистості партнера. Ці процеси відбуваються в складних міжособистісних взаєминах [1].

Л. А. Мацко, М. Д. Прищак визначають наступні функції спілкування:

- Інформаційно-комунікативна функція – це форми та засоби передавання інформації, завдяки яким сторони збагачуються досвідом, отримують необхідні знання та сприяють взаєморозумінню між людьми. Під час спілкування відбувається психологічний вплив учасників один на одного, тому важливо щоб процес спілкування відбувався «однією мовою».

- Перцептивна функція – спілкування виступає як можливість партнерів краще пізнати один одного та досягти кращого взаєморозуміння.

- Регулятивно-комунікативна (інтерактивна) функція – передбачає не лише обмін інформацією, пізнання суб'єктами комунікації один одного, а й взаємодію між ними, регуляцію поведінки суб'єктів та їхньої спільної діяльності. Це відбувається через переконання, навіювання, наслідування, обмін діями та ін.

- Емоційно-комунікативна функція – належить до емоційної сфери людини. Під час спілкування виникає і виявляється розмаїття людських емоцій та почуттів [3, с. 97–98].

Отже, комунікація виступає в якості універсальної умови людського існування. Весь досвід, вміння та навички, особистість отримує в результаті комунікативної взаємодії з іншими.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Загальна психологія: Підручн. для студ. психолог. і педагог. спец. [2-ге видан., виправ. і доп.]. К.: Центр учбової літ., 2007. 968 с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник для вузов. 2-е изд., доп., исправ. и перераб. М.: Университетская книга; Логос, 2009. 384 с.
3. Мельник А. А. Віковий аспект вивчення соціального інтелекту дітей різного шкільного віку. *Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія»*. 2013. №1065. С. 144–148.